

Anna Stachowicz

Poczucie ochrony prawnej funkcjonariuszy Służby Więziennej w sytuacjach użycia przez nich środków przymusu bezpośredniego. Raport z badań

The sense of legal protection of Prison Officers in situations when they use direct coercive measures. The research report

Na temat ochrony prawnej funkcjonariuszy Służby Więziennej (SW) w sytuacjach użycia przez nich środków przymusu bezpośredniego (dalej: śpb) dostępne są zwykle opracowania prawnicze, w których rzadko uwzględniana jest praktyka penitencjarna. Natomiast analiza nienaukowych materiałów dostępnych w Internecie oraz zamieszczonych pod nimi komentarzy wykazała, że jest to bardzo interesujący poznawczo obszar badawczy.

Celem głównym artykułu jest odpowiedź na pytanie: Czy funkcjonariusze SW mają poczucie ochrony prawnej w sytuacjach użycia przez nich środków przymusu bezpośredniego? W artykule dokonano również analizy wypowiedzi funkcjonariuszy SW w kwestii oceny ich stanu wiedzy na temat znajomości przepisów prawa w zakresie używania śpb, opinii respondentów na temat tego, czy obecnie obowiązujący stan prawny wystarczająco chroni funkcjonariuszy SW, którzy użyli śpb, a także tego, czy osoby badane uważają, że uprawnienia, które mają w zakresie użycia śpb w ramach obecnie obowiązujących przepisów prawa, są wystarczające.

Artykuł prezentuje wstępne wyniki badań, które zostały przeprowadzone w październiku 2019 r. w Kaliszu na terenie kampusu mundurowego Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie (WSKiP). Grupę badanych stanowiło 26 funkcjonariuszy SW, którzy używali śpb, a grupę kontrolną 54 funkcjonariuszy SW, którzy do chwili przeprowadzania badań nie używali śpb. Narzędziami badawczymi był kwestionariusz wywiadu oraz kwestionariusz ankiety.

Wyniki badań wykazały, że większość badanych nie ma poczucia ochrony prawnej w sytuacjach użycia śpb. Jednak ze względu na małą grupę osób, które udzieliły wywiadów, przedstawione wnioski nie są jednoznaczne i wymagają dalszych pogłębionych badań.

Słowa kluczowe: personel więzienny, zagrożenie, środki przymusu bezpośredniego, bezpieczeństwo, formacja mundurowa.

The issue of legal protection of prison officers in situations when they use direct coercive methods is usually described in legal manuscripts in which the penitentiary practice is seldom considered. However, the analysis of non-scientific material available on the Internet and the comments from the social media users have demonstrated that this is a very interesting area for research.

The main purpose of the paper should answer the question: Do prison officers feel legally protected in a case when they use direct coercive measures? The article also presents an analysis of the following: the verbal statements made by prison officers regarding the assessment of their legal knowledge about the use of direct coercive methods, the respondents' opinions concerning the issue if the current legal status quo adequately protects the prison officers who have used direct coercive methods, and the fact if the persons examined claim that the legally given empowerments regarding the use of direct coercive methods are sufficient.

The article presents preliminary results of the studies that were carried out in October 2019 in Kalisz on the campus of the uniformed Higher School of Criminology and Penitentiary Science in Warsaw. The study group included 26 prison officers who used direct coercive methods and a control group of 54 prison officers who had not used direct coercive measures up to the time when the study was conducted. The study was based on an interview questionnaire and a survey questionnaire.

The study's results demonstrated that the majority of the respondents does not have a sense of legal protection in the case of using direct coercive measures. However, due to the small number of interviews, the conclusions presented are not clear and require further in-depth research.

Key words: prison staff, threat, direct coercion measures, security, uniformed formation.

Wprowadzenie

Służba Więzienna jest jednym z 22 podmiotów¹ uprawnionych do użycia² lub wykorzystania³ śpb⁴. Katalog śpb używanych lub wykorzystywanych przez funkcjonariuszy SW jest dość szeroki. Zalicza się do niego m.in. siłę fizyczną, kajdanki, pas obezwładniający, kask zabezpieczający, pałkę służbową, a także celę zabezpieczającą⁵. Funkcjonariusz SW może użyć lub wykorzystać śpb w określonych przepisami sytuacjach, które mogą być mniej lub bardziej przejrzyste. Może to uczynić np. w przypadku konieczności wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez funkcjonariusza poleceniem, odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby, przeciwdziałania niszczeniu mienia, przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji⁶. Użycie lub wykorzystanie śpb jest dokumentowane przez funkcjonariusza w notatce, którą przekazuje przełożonemu, oraz rejestrowane za pomocą kamery przenośnej, z wyjątkiem zdarzeń nagłych⁷.

O ochronie prawnej uprawnionych do użycia lub wykorzystania śpb stanowi art. 10 ust. 1 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, jednak w ust. 2 tego artykułu jest doprecyzowane, że ochrona ta polega na zwrocie kosztów poniesionych na ochronę prawną do wysokości wynagrodzenia jednego obrońcy. Jeżeli postępowanie karne wszczęte przeciwko uprawnionemu do użycia śpb (jak wcześniej wspomniano także funkcjonariusze SW zaliczają się do uprawnionych) o czyn popełniony m.in. w związku z użyciem śpb, ale tylko w przypadku, gdy prawomocny wyrok będzie uniewinniający albo sąd orzeknie o umorzeniu postępowania z powodu niepopelnienia przestępstwa lub braku ustawowych znamion czynu

¹ Zob. art. 2 Ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2018 r., poz. 1834; z 2019 r., poz. 15; dalej: ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej).

² Ibidem, art. 4 pkt 6.

³ Ibidem, art. 4 pkt 9.

⁴ Zob. art. 19 pkt 1 i 3 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1427, 1608, 1635 i 2020; dalej: ustawa o Służbie Więziennej).

⁵ Zob. art. 12 Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych (Dz. U. z 2010 r. Nr 233, poz. 1532).

⁶ Zob. art. 11 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

⁷ Ibidem, art. 51-54.

zabronionego⁸, tj. uprawniony na początku sam ponosi koszty obrońcy prawnego, ewentualnie są one mu zwracane po spełnieniu wyżej wymienionych przesłanek.

Poczucie ochrony prawnej funkcjonariuszy SW w sytuacjach użycia przez nich śpb jest tematem ważnym, lecz marginalnie poruszonym w literaturze naukowej. Są natomiast dostępne artykuły nienaukowe publikowane w Internecie, w których funkcjonariusze SW wskazują, że boją się używać śpb oraz że „osadzeni mają więcej praw niż oni”⁹. Można w nich też przeczytać o problemach kadrowych¹⁰, z którymi zmagają się SW, czy o rosnącej liczbie napaści na funkcjonariuszy tej formacji¹¹. Podobne lub takie same opinie możemy znaleźć w literaturze faktu, w książce pt. *Gad. Spowiedź klawisza*, autorstwa Pawła Kapusty, wydanej w październiku 2019 r.¹².

Temat poczucia ochrony prawnej funkcjonariuszy SW był poruszony przez nadzorującego więziennictwo wiceministra sprawiedliwości Michała Wójcika podczas konferencji „100-lecie Służby Więziennej. Sukcesy i nowe wyzwania”, która odbyła się we wrześniu 2019 r. w Katowicach. Minister wtedy zapowiedział m.in. zwiększenie uprawnień funkcjonariuszy SW, którzy pracują w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi¹³. Dlatego warto zbadać ten obszar pod kątem naukowym i sprawdzić, czy sytuacje przedstawione w źródłach nienaukowych naprawdę mają miejsce i jak szeroka jest skala problemów w nich opisywana.

Wnioski z badań mogą się zawrzeć w rekomendacjach mających na celu poprawę poczucia ochrony prawnej funkcjonariuszy SW, a co za tym

⁸ Ibidem, art. 10.

⁹ Zob. K. Nowakowska, *Służba Więzienna się buntuje. „Mamy trzy rodzaje środków przymusu bezpośredniego: proszę, bardzo proszę i błagam”*, <https://serwis.gazetaprawna.pl/praca-i-karjera/artykuly/1360172,problemy-funkcjonariuszy-w-sluzbie-wieziennej.html>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

¹⁰ Zob. D. Mikołajczyk, *Bilans na minusie. Służba Więzienna na kadrowej karuzeli*, <https://www.infosecurity24.pl/bilans-na-minusie-sluzba-wieziennej-na-kadrowej-karuzeli>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

¹¹ Zob. D. Mikołajczyk, *Rośnie liczba ataków na funkcjonariuszy Służby Więziennej*, <https://www.infosecurity24.pl/rosnie-liczba-atakow-na-funkcjonariuszy-sluzby-wieziennej>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

¹² Zob. P. Kapusta, *Gad. Spowiedź klawisza*, Wielka Litera, Warszawa 2019.

¹³ Zob. J. Siedlecka, *Jubileuszowa konferencja na Śląsku, „Forum Służby Więziennej” 2019, nr 10 (257)*, s. 4; b.a., *Minister zapowiada zmiany w uprawnieniach funkcjonariuszy SW pracujących na pierwszej linii*, <https://www.infosecurity24.pl/minister-zapowiada-zmiany-w-uprawnieniach-funkcjonariuszy-sw-pracujacych-na-pierwszej-linii>, 2019 (dostęp: listopad 2019); pgo/ PAP, *Wójcik: zwiększenie uprawnień SW i budowa nowych pawilonów dla osadzonych*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-09-16/wojcik-zapowiada-obrone-sluzby-wieziennej-w-przypadku-nieuzasadnionych-atakow/>, 2019 (dostęp: listopad 2019); K. Sobczak, *Służba Więzienna dostanie nowe uprawnienia wobec osadzonych*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/uprawnienia-sluzby-wieziennej-ms-zapowiada-rozszerzenie,473460.html>, 2019 (dostęp: listopad 2019).

idzie, jakości ich służby, gdyż wiedząc, że przepisy prawa chronią ich, będą mogli rzetelniej i bez obaw czy strachu realizować zadania służbowe.

Metodologia badań własnych

Badania miały głównie na celu poznanie opinii funkcjonariuszy SW na temat ich poczucia ochrony prawnej w sytuacjach użycia przez nich śpb wobec osób pozbawionych wolności. Zostały przeprowadzone w październiku 2019 r. w Kaliszu na terenie kampusu mundurowego WSKiP. Badaną populację stanowili funkcjonariusze SW – słuchacze studiów podyplomowych w zakresie penitencjarystyki dla kandydatów na oficerów SW. Wykorzystano dwa narzędzia badawcze, tj. kwestionariusz wywiadu dla grupy badanych funkcjonariuszy, którzy używali śpb oraz kwestionariusz ankiety dla grupy kontrolnej – funkcjonariuszy, którzy do chwili prowadzenia badań nie używali śpb.

Grupę badanych stanowiło 26 funkcjonariuszy SW, grupę kontrolną 54. W grupie badanych wszyscy respondenci podali Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej (OISW), pod który podlega jednostka penitencjarna, w której w chwili udzielania wywiadu pełnili służbę, w tej grupie wywiadów udzielili respondenci z 11 OISW, najwięcej z nich z OISW w Warszawie, OISW w Łodzi i OISW w Katowicach. W grupie kontrolnej udział w badaniu wzięły osoby ze wszystkich 15 OISW, najwięcej z OISW w Krakowie, OISW w Rzeszowie i OISW w Szczecinie.

W obydwu grupach większość stanowili mężczyźni, co nie jest rzeczą zaskakującą, biorąc pod uwagę coroczne statystyki publikowane przez Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW)¹⁴, z których wynika, że do służby w SW, szczególnie do działu ochrony, zgłasza się znacznie więcej osób płci męskiej. W grupie badanych przeprowadzono wywiady z 26 osobami, w tym z 25 mężczyznami (96,2%) i 1 kobietą (3,8%). Natomiast w grupie kontrolnej ankiety wypełniło 54 funkcjonariuszy SW, w tym 34 mężczyzn (62,9%) i 19 kobiet (35,2%), 1 osoba (1,9%) nie wskazała płci.

W kwestionariuszu wywiadu i w kwestionariuszu ankiety znalazło się pytanie o staż służby w SW, ponieważ wstępnie założono,

¹⁴ Zob. CZSW, Roczna informacja statystyczna za rok 2018, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: listopad 2019).

że potencjalnie im jest on dłuższy, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia sytuacji, w których funkcjonariusze używali śpb. Wśród badanych w obydwu grupach przeważali funkcjonariusze ze stażem służby w SW w przedziale 10-15 lat. W grupie badanych 17 (65,9%) respondentów, a w grupie kontrolnej 25 (46,3%). W innych przedziałach czasowych wyniki były już bardziej zróżnicowane. W grupie badanych kolejno najwięcej osób – 5 (19,2%) wskazało przedział 16-20 lat, a poniżej 10 lat – 4 (15,4%). Nie było ani jednego respondenta ze stażem służby powyżej 20 lat. W grupie kontrolnej staż służby w SW poniżej 10 lat wskazało 20 (37,0%) respondentów, przedział 16-20 lat – 5 (9,3%), natomiast 3 (5,6%) nie podało od ilu lat pełnił służbę w SW, a 1 osoba (1,9%) wpisała powyżej 20 lat służby.

Funkcjonariuszy poproszono również o podanie działu, w którym w chwili prowadzenia badań pełnili służbę. Jak podają statystyki, najwięcej osób jest przyjmowanych do SW do działu ochrony oraz działu penitencjarnego¹⁵, dlatego wysoce prawdopodobne było, że właśnie z tych dwóch działów będzie w obydwu grupach najwięcej respondentów. W grupie badanych najwięcej funkcjonariuszy SW – 20 (76,9%) w chwili przeprowadzania badań pełniło służbę w dziale ochrony, a w grupie kontrolnej w dziale penitencjarnym – 25 (46,3%). W pierwszej grupie wywiadów udzielili ponadto funkcjonariusze z działu penitencjarnego – 5 (19,2%) oraz 1 (3,9%) z działu terapeutycznego. W drugiej grupie ankiety wypełniło 12 (22,2%) respondentów z działu ochrony, 7 (12,9%) nie wskazało działu, 4 (7,4%) z działu terapeutycznego, 3 (5,5%) z działu ewidencji, po 1 osobie (po 1,9%) z działu kwatermistrzowskiego, finansowego i służby zdrowia.

Na potrzeby artykułu do analizy porównawczej zostały wybrane z obydwu kwestionariuszy 4 pytania dotyczące: oceny znajomości przepisów prawa w kwestii uprawnień funkcjonariuszy SW w zakresie używania śpb, opinii na temat obecnie obowiązującego stanu prawnego pod kątem ochrony prawnej funkcjonariuszy SW (np. w aspekcie pomocy psychologicznej, prawnej, medycznej), opinii respondentów na temat ich poczucia ochrony prawnej w sytuacjach użycia wobec osadzonych śpb oraz opinii respondentów na temat uprawnień funkcjonariuszy SW w zakresie użycia śpb w ramach obecnie obowiązujących przepisów prawa.

¹⁵ Ibidem.

Analiza wyników badań

Na początku badania respondenci z obydwu grup zostali poproszeni, aby ocenili w skali od 1 do 5 (gdzie: 1 – bardzo dobrze; 2 – raczej dobrze; 3 – przeciętnie; 4 – raczej źle; 5 – bardzo źle) znajomość przepisów prawa, dotyczącą ich uprawnień w zakresie użycia śpb. Zarówno funkcjonariusze SW w grupie badanych, jak i funkcjonariusze SW w grupie kontrolnej to słuchacze studiów podyplomowych w zakresie penitencjarystyki dla kandydatów na oficerów SW, czyli osoby, które wcześniej ukończyły szkolenie zawodowe w korpusie chorążych, którego tematyka obejmowała m.in. zagadnienia dotyczące używania śpb, a więc powinni znać przepisy prawa, lecz ze względu chociażby na zmiany w przepisach (w 2013 r.) istotne było zweryfikowanie wiedzy respondentów, tj. ich subiektywnej oceny dotyczącej ich wiedzy obejmującej znajomość przepisów prawa w zakresie używania śpb.

Tabela 1. Ocena znajomości przepisów prawa dotyczących uprawnień funkcjonariuszy SW w zakresie używania środków przymusu bezpośredniego

Ocena znajomości przepisów prawa	Badane zbiorowości				Razem(%)
	grupa badanych		grupa kontrolna		
	L	%	L	%	
1 – bardzo dobrze	10	38,4	15	27,8	31,3
2 – raczej dobrze	15	57,7	25	46,3	50
3 – przeciętnie	1	3,9	14	25,9	18,7
4 – raczej źle	0	0	0	0	0
5 – bardzo źle	0	0	0	0	0
Razem (%)	26	100	54	100	100

Źródło: opracowanie własne.

Porównując wyniki przedstawione w tabeli 1, można zobaczyć, że w obydwu grupach najwięcej osób oceniło swoją wiedzę „raczej dobrze”: 57,7% – grupa badanych, 46,3% – grupa kontrolna, kolejno „bardzo dobrze”: 38,4% – grupa badanych, 27,8% – grupa kontrolna,

„przeciętnie”: 3,9% – grupa badanych, 25,9% – grupa kontrolna. Żaden z respondentów nie ocenił swojej znajomości przepisów prawa dotyczących używania śpb „raczej źle” oraz „bardzo źle”. Przy odpowiedzi „przeciętnie” widać różnicę w procentowym zestawieniu odpowiedzi osób z grupy badanych – 3,9% z odpowiedziami respondentów, z grupy kontrolnej – 25,9%, które wskazały tę odpowiedź; może to mieć związek ze stażem pracy, ponieważ w grupie kontrolnej aż 37% osób podało, że pełni służbę w SW mniej niż 10 lat, i to właśnie ci respondenci określili jako „przeciętną” swoją znajomość przepisów prawa dotyczących ich uprawnień w zakresie używania śpb. Wyniki te wskazują, jak ważne jest systematyczne szkolenie i doskonalenie funkcjonariuszy SW, ponieważ pomimo tego, że wszyscy respondenci w obydwu grupach mają dość długi staż służby w SW oraz wykształcenie wyższe i ukończone szkolenie zawodowe w korpusie chorążych, to spora część osób, szczególnie z grupy kontrolnej, nie ocenia bardzo dobrze swojej znajomości przepisów prawa dotyczących używania śpb. Natomiast również nie wszystkie osoby z grupy badanych, czyli funkcjonariusze SW, którzy używali śpb, ocenili swoją znajomość przepisów prawa w zakresie używania śpb jako bardzo dobrą, co mogło przysporzyć im kłopotów z uwagi na ewentualne błędy, które mogli popełnić w trakcie używania śpb, ze względu na nieznajomość czy słabą znajomość niektórych przepisów. Dlatego potrzebne jest przeprowadzenie odrębnych badań mających na celu identyfikację potrzeb szkoleniowych funkcjonariuszy SW.

Respondenci wyrazili również opinie na temat obecnie obowiązującego stanu prawnego pod kątem ochrony prawnej funkcjonariuszy SW, którzy użyli śpb wobec osadzonego/ej (w aspekcie pomocy psychologicznej, prawnej, medycznej), w celu sprawdzenia, czy ochrona prawna, którą gwarantują przepisy art. 10 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej ma swoje odzwierciedlenie w ich codzienności podczas służby, czy może warto by coś zmienić lub dodać w obecnie obowiązujących przepisach.

Tabela 2. Opinie na temat obecnie obowiązującego stanu prawnego pod kątem ochrony funkcjonariuszy SW, którzy użyli śpb wobec osadzonego/ej

Treść wybranej odpowiedzi	Badane zbiorowości				Razem (%)
	grupa badanych		grupa kontrolna		
	L	%	L	%	
Tak (chroni)	7	26,9	16	29,6	28,7
Nie (nie chroni)	19	73,1	38	70,4	71,3
Razem (%)	26	100	54	100	100

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z odpowiedzi respondentów z grupy badanych i grupy kontrolnej, większość uważa, że obecnie obowiązujący stan prawny nie chroni wystarczająco funkcjonariuszy SW, którzy użyli wobec osadzonego/ej środków przymusu bezpośredniego. W grupie badanych takiej właśnie odpowiedzi udzieliło 73,1% respondentów, a w grupie kontrolnej 70,4%. Dla porównania „tak” (chroni) w pierwszej z grup odpowiedziało 26,9% funkcjonariuszy, w drugiej – 29,6%. W grupie kontrolnej kateria była zamknięta i można było udzielić tylko odpowiedzi „tak” lub „nie”, natomiast w grupie badanych, gdzie istniała możliwość wyrażenia swojego zdania, argumentując wybór danej odpowiedzi, respondenci najlepiej oceniali pomoc medyczną, wskazując, że:

- „jest udzielana zgodnie z procedurami”, – „jest zapewniona, pielęgniarki są na miejscu”, – „jeśli byśmy mieli jakieś urazy, to personel służy pomocą”.

Zdarzały się też mniej pochlebne opinie na temat pomocy medycznej, m.in.:

- „jest zapewniona (oprócz pory nocnej)”, – „nie ma żadnej, też powinna być bardziej rozbudowana”.

Wypowiedzi badanych przytoczone powyżej pokazują, że warto byłoby wprowadzić zmiany w udzielaniu nocnej i świątecznej pomocy medycznej na poziomie jednostek podstawowych – zakładów karnych i aresztów śledczych, głównie w zapewnieniu całodobowej pomocy medycznej we wszystkich jednostkach, a nie tylko w tych, na terenie których funkcjonują szpitale więzienne.

W aspekcie pomocy psychologicznej zdecydowana większość opinii była negatywna. Funkcjonariusze skarżyli się m.in. na całkowity jej brak, co przedstawiają wybrane poniżej wypowiedzi:

- „nie, ponieważ po użyciu środków przymusu bezpośredniego nie ma obligatoryjnie rozmowy psychologicznej, nie jesteśmy na nią kierowani”;
- „nigdy nie słyszałam, żeby ktoś został skierowany do psychologa po użyciu środków przymusu”;
- „nie ma pomocy, jeśli już, to we własnym zakresie funkcjonariusz musi iść do psychologa”.

Pojawiły się również opinie, że pomoc psychologiczna jest, ale na niewystarczającym poziomie, oraz że nie jest zapewniana na bieżąco i/lub ogranicza się do poprawnego wypełnienia dokumentów:

- „nie byłem zadowolony z pomocy psychologicznej, była niewystarczająca, rozmowa była ‘sucha’, zostaliśmy na nią skierowani po sytuacji użycia środków przymusu bezpośredniego”;
- „psychologiczna na pewno nie jest zapewniona na bieżąco, ponieważ psychologowie są w ‘okręgach’, a nie ma ich w danych jednostkach, psycholog penitencjarny nie może pomóc, bo jest zatrudniony do osadzonych”; – „pomoc psychologiczna jest ‘odfajkowana’, często pod dokumentację, żeby dokumentacja się zgadzała”;

Zdarzały się także wypowiedzi o braku profesjonalizmu ze strony psychologów:

- „na pewno nie w aspekcie pomocy psychologicznej, mało profesjonalne zachowanie psychologów”.

Respondenci podawali również propozycje zmian, które – ich zdaniem – poprawiłyby dostępność oraz jakość pomocy psychologicznej, m.in. takie:

- „rozwiązaniem byłoby zatrudnienie psychologa, żeby w każdej chwili funkcjonariusze mogli do niego podejść”;
- „w takiej służbie poradnia medycyny pracy powinna nie podlegać służbowo pod dyrektora okręgowego SW; wolałbym, żeby była to prywatna niezależna poradnia psychologiczna dla funkcjonariuszy”.

Biorąc pod uwagę powyższe wypowiedzi, dobrym rozwiązaniem byłoby zapewnienie personelowi penitencjarnemu możliwości skorzystania z pomocy psychologicznej, opłacanej przez pracodawcę, w wybranych przez nich (funkcjonariuszy SW) podmiotach pozawięziennych. Zapewniłoby to komfort w korzystaniu z takich usług, którego obecnie może

nie gwarantować Zakład Opieki Zdrowotnej Medycyny Pracy SW przy danym OISW, chociażby z racji tego, że funkcjonariusze SW mogą nie czuć się tam anonimowi.

Najgorzej badani ocenili pomoc prawną. Mówili, że nie mają jej wcale lub że należy ją rozszerzyć. Twierdzili, że osadzeni mają obecnie więcej praw niż oni. Przykładowe opinie powtarzały się u wielu respondentów:

- „prawnej – nie, bo ponosimy sami koszty, dopiero gdy wynik jest uniewinniający, możemy się zgłosić do dyrektora jednostki o zwrot kosztów”;
- „prawnej nie, znajomi funkcjonariusze mają problemy, administracja ‘odwraca się’ i karze bronić się samemu”;
- „pomoc prawna nie jest w żaden sposób udzielana, funkcjonariusz zostaje bez jakiegokolwiek wsparcia. Obowiązujący stan prawny nie chroni funkcjonariuszy”;
- „potrzeba jest większej pomocy prawnej, niektórzy funkcjonariusze tego potrzebowali”;
- „pomoc prawna nie chroni, w ogóle nie widzę ochrony prawnej, funkcjonariusze są ‘ciągni’ po sądach”;
- „obecnie status prawny nie daje gwarancji w aspekcie pomocy prawnej, osadzeni mają większe prawa”.

Mając na uwadze cytowane powyżej wypowiedzi funkcjonariuszy SW, można by rozważyć zmiany w art. 10 ust. 2 ustawy o śpb i broni palnej, który stanowi o pomocy prawnej polegającej na zwrocie kosztów poniesionych na ochronę prawną do wysokości wynagrodzenia jednego obrońcy, jeżeli prawomocny wyrok sądu będzie uniewinniający lub postępowanie zostanie umorzone, czy też zakończy się brakiem ustawowych znamion czynu zabronionego¹⁶. Wspomniany powyżej przepis dotyczy wszystkich 22 podmiotów uprawnionych do użycia lub wykorzystania śpb i broni palnej, ale w przypadku funkcjonariuszy SW warto byłoby zastanowić się nad jego zmianą, ze względu na ich pracę z osobami skazanymi, ponieważ niesie ona większe ryzyko (np. w sytuacji, gdy funkcjonariusz zostanie zaatakowany i będzie musiał użyć śpb w celu odparcia ataku), niż ma to miejsce w innych służbach i m.in. dlatego powinno się zagwarantować im obrońcę opłaconego przez pracodawcę niezwłocznie po wszczęciu postępowania karnego o domniemany czyn popełniony w związku z użyciem śpb.

¹⁶ Zob. art. 10 ust. 2 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

W kwestionariuszu wywiadu oraz kwestionariuszu ankiety znalazło się również pytanie o poczucie ochrony prawnej respondentów w sytuacjach użycia przez nich wobec osadzonego/ej śpb, aby sprawdzić czy funkcjonariusze SW, którym przepisy prawa zapewnią ochronę w wyższej wymienionej sytuacji, czują się chronieni. Wyniki przedstawione są w tabeli 3.

Tabela 3. Poczucie ochrony prawnej respondentów w sytuacjach użycia przez nich wobec osadzonego/ej śpb

Poczucie ochrony prawnej w sytuacjach użycia śpb	Badane zbiorowości				Razem (%)
	grupa badanych		grupa kontrolna		
	L	%	L	%	
Tak (czuję się chroniony)	7	26,9	14	25,9	26,3
Nie (czuję się chroniony)	19	73,1	39	72,2	72,5
b.d.	0	0	1	1,9	1,2
Razem (%)	26	100	54	100	100

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe dane obrazują, że zdecydowana większość funkcjonariuszy SW z obydwu grup, mimo że przepisy prawa gwarantują im ochronę prawną, nie czuje się chroniona. W grupie badanych takiej odpowiedzi udzieliło 73,1% funkcjonariuszy SW, a w grupie kontrolnej 72,2% osób. Natomiast, że czują się chronieni, odpowiedziało w grupie badanych 26,9% funkcjonariuszy, a w grupie kontrolnej 25,9%. W pierwszej z grup wszyscy udzielili odpowiedzi na to pytanie, a w drugiej jedna osoba nie zaznaczyła żadnej z możliwych odpowiedzi. Respondenci z obydwu grup mieli możliwość uzasadnienia wyboru.

Funkcjonariusze, którzy nie mają poczucia ochrony prawnej uzasadniali to m.in. tym, co już wcześniej zostało poruszone w niniejszym artykule, że sami ponoszą koszty obrony, ewentualnie później są im zwracane pieniądze, które wydali na opłacenie pełnomocnika. Oto przykładowe wypowiedzi osób z grupy badanych potwierdzające powyższe wnioski:

- „każdy musi z własnej kieszeni wydać pieniądze na adwokata i sobie radzić”;
- „prawna w ogóle nie istnieje, funkcjonariusz w sądzie zostaje sam, w jednostce dostaje tylko papier, że ma się stawić”;

– „dlatego, że w przypadku skierowania sprawy do prokuratury lub sądu funkcjonariusz sam sobie musi radzić i pokrywać koszty obrońcy z prywatnej kieszeni”;

– „brak ochrony prawnej, powinien być adwokat z urzędu”.

Respondenci z grupy kontrolnej również dostrzegli wyżej wspomniany problem, oto niektóre z ich wypowiedzi:

– „od funkcjonariusza wymaga się wytłumaczenia z zaistniałej sytuacji bez żadnego wsparcia”;

– „brak odpowiedniego wsparcia oraz pomocy prawnej”;

– „w razie problemu muszę sam na własną rękę załatwić sobie obrońcę”.

Funkcjonariusze z grupy badanych, jak i z grupy kontrolnej, brak poczucia ochrony prawnej argumentowali też tym, że obawiają się reakcji swoich bezpośrednich przełożonych, ze strony których w większości (wnioskując po ich wypowiedziach) nie mogą liczyć na wsparcie, bo przełożeni skupiają się – ich zdaniem – głównie na wyszukiwaniu ewentualnych błędów, które być może popełnili funkcjonariusze w trakcie użycia śpb. Dowodzą tego m.in. poniższe wypowiedzi:

– „przełożeni nie dają wsparcia, nie rozpatruje się tak, żeby funkcjonariuszowi pomóc, tylko szuka się jego błędów w trakcie używania środków przymusu bezpośredniego”;

– „przełożeni dążą za wszelką cenę znaleźć winnego i profilaktycznie go ukarać (funkcjonariusza stosującego śpb)”.

Zdaniem respondentów, ich przełożeni (dyrektorzy ZK i AŚ) wolą, aby funkcjonariusze nie używali śpb. Potwierdzają to słowa niektórych z nich:

– „przełożeni wolą, aby nie stosować śpb, żeby uniknąć odpisywania na skargi i występowania w sądzie”;

– „użycie środków przymusu w większości przypadków jest z góry naznaczone złym działaniem, postępowaniem funkcjonariuszy”.

W opinii wielu badanych funkcjonariuszy osoby, które analizują nagrania z użycia śpb również (ich zdaniem) celowo, tak jak ich bezpośredni przełożeni doszukują się błędów funkcjonariuszy, przez co także funkcjonariusze nie mają poczucia ochrony prawnej w sytuacjach użycia śpb. Badani w większości są zdania, że w toku analizy materiałów nie jest brane pod uwagę to, że funkcjonariusze działają w stresie i muszą w niektórych przypadkach reagować od razu (np. na odparcie bezpośredniego ataku). Świadczą o tym te oto przykładowe wypowiedzi respondentów:

- „funkcjonariusze reagują w konkretnej sytuacji i mają tylko chwilę na decyzję, a oceniani są przez sztab specjalistów, sekunda po sekundzie”;
- „użycie środków przymusu bezpośredniego jest bardzo mocno sprawdzane pod kątem tego, żeby coś znaleźć. Funkcjonariusz ma krótki okres czasu, użycie środków przymusu bezpośredniego to działanie impulsywne”;
- „prawo jest bardzo zawile w kontekście użycia środków przymusu, nam funkcjonariuszom wydaje się, że wszystko zrobiliśmy dobrze, cała sytuacja trwa 6-7 minut, a po analizie, która trwa miesiąc, okazuje się, że są błędy w użyciu środków przymusu bezpośredniego, z tego wychodzą często problemy”.

Respondenci zarzucają również specjalistom analizującym nagrania i inne materiały z użycia śpb, że skupiają się na mało istotnych (zdaniem funkcjonariuszy) szczegółach, takich jak np. nieodpowiednie lub niekompletne umundurowanie funkcjonariuszy. Wypowiadali się o tym m.in. takimi słowami:

- „na pierwszy rzut oka jest wszystko dobrze, a po analizie wychodzą szczegóły, które prowadzą do wyciągnięcia konsekwencji, wszczęcia postępowania przeciw funkcjonariuszowi, np. koszulka bez emblematów”;
- „po każdym użyciu analizowany jest monitoring i służy to właściwie tylko temu, żeby wyłapać niedociągnięcia funkcjonariusza (np. rozwiązane sznurówki, brak przypiętego gazu, numerki się odpiął), służy to tylko temu, żeby wyciągnąć konsekwencje dyscyplinarne w stosunku do funkcjonariusza”.

Art. 154. Ustawy o Służbie Więziennej¹⁷ jasno stanowi o obowiązku noszenia umundurowania i wyposażenia w czasie służby, funkcjonariusze SW powinni więc stosować się do tych przepisów. Można domniemywać, że ich wypowiedzi mogą być (przynajmniej u części z nich) spowodowane niedostateczną znajomością przepisów prawa. Jednak każdy przypadek powinien być rozpatrywany indywidualnie, ponieważ – jak wynika z niektórych przytoczonych powyżej słów respondentów – zdarza się, że w bardzo krótkim czasie funkcjonariusz musi podjąć decyzję o użyciu śpb i wtedy nie powinno być w pierwszej kolejności brane pod uwagę jego niepełne czy niezgodne z przepisami umundurowanie.

¹⁷ Zob. art. 154 Ustawy o Służbie Więziennej.

Respondenci nie czują się również chronieni przez wspomnianą już kilkakrotnie w niniejszym artykule niewystarczającą znajomość przepisów prawa. Oto przykładowe wypowiedzi pokazujące jak istotne są systematyczne szkolenia:

- „nie da się przewidzieć pewnych zachowań osadzonych oraz funkcjonariuszy stosujących środki przymusu bezpośredniego, mówię od strony dowódcy, są środki, których łączyć nie można, a funkcjonariusze, którzy stosują środki przymusu bezpośredniego, nie znają przepisów, niewłaściwie dobierają środki przymusu bezpośredniego do danej sytuacji, podlegają odpowiedzialności karnej”;
- „miałbym obawy przed użyciem środków przymusu bezpośredniego wobec osadzonego z powodu obawy przed obwinieniem mnie o niepotrzebne ich użycie (np. sprawa w prokuraturze)”.

Ponadto funkcjonariusze zwrócili uwagę na jeszcze jeden dość istotny problem, mówiąc:

- „dane funkcjonariuszy są udostępniane osadzonym w trakcie rozpraw sądowych”.

Mógłby być on rozwiązany poprzez wprowadzenie anonimizacji danych w dokumentach procesowych, tj. zlecenie doręczania pozwów na adres ostatniej znanej osobie skarżącej jednostki penitencjarnej, w której pozwany funkcjonariusz SW pełnił służbę.

Natomiast respondenci z obydwu grup, którzy mają poczucie ochrony prawnej, argumentowali wybór takiej odpowiedzi m.in. tym, że znają przepisy, że są one zrozumiałe i wystarczające, że pomoc prawna jest zapewniona. Oto ich przykładowe wypowiedzi:

- „ustawa jasno i wyraźnie to reguluje”;
- „można powołać się na przepisy, jeżeli osadzony coś zarzuca”;
- „ja mam takie poczucie, znam swoje prawa i obowiązki, w chwili obecnej mamy rozbudowany monitoring, to pomaga w sądzie”;
- „po użyciu mogę w razie jakichkolwiek sytuacji udać się do sądu i dochodzić swoich praw”;
- „nigdy nie miałam takiej sytuacji, jednak myślę, że znajomość przepisów i odpowiednie zachowanie w wyżej wspomnianej sytuacji dałoby mi ochronę prawną”;
- „jest odpowiednia pomoc prawna”.

Przytoczone powyżej słowa po raz kolejny potwierdzają, jak duże znaczenie ma to, aby funkcjonariusze znali przepisy prawa, ponieważ dzięki temu w razie konieczności nie będą bać się użyć śpb.

Badanych poproszono także o wyrażenie opinii na temat ich uprawnień w zakresie użycia przez nich śpb w ramach obecnie obowiązujących przepisów prawa, aby poznać ich opinie i dowiedzieć się, co ewentualnie mogłyby być zmienione (rozszerzone) w tych uprawnieniach (tabela 4).

Tabela 4. Opinie funkcjonariuszy SW na temat ich uprawnień w zakresie użycia przez nich śpb w ramach obecnie obowiązujących przepisów prawa

Upewnienia funkcjonariuszy SW	Badane zbiorowości				Razem (%)
	grupa badanych		grupa kontrolna		
	L	%	L	%	
wystarczające, nic bym nie zmieniał/a	7	26,9	25	46,3	40
prawie wystarczające, ale warto byłoby zmienić/uzupełnić przepis	12	46,2	13	24,1	31,3
niewystarczające	7	26,9	14	25,9	26,2
b.d.	0	0	2	3,7	2,5
razem (%)	26	100	54	100	100

Źródło: opracowanie własne.

46,2% respondentów z grupy badanych odpowiedziało, że ich uprawnienia w zakresie śpb są „prawie wystarczające”, 26,9% udzieliło odpowiedzi „niewystarczające”, tyle samo osób (26,9%) było zdania, że są „wystarczające”. W grupie kontrolnej najwięcej respondentów (46,3%) zaznaczyło odpowiedź „wystarczające”, ale mogło być to spowodowane tym, że nie chcieli podawać propozycji zmian, kolejno 25,9% osób w tej grupie udzieliło odpowiedzi „niewystarczające”, 24,1% „prawie wystarczające” 3,7% nie wybrało żadnej z możliwych odpowiedzi.

Jako propozycje ewentualnych zmian w uprawnieniach funkcjonariuszy SW w zakresie użycia przez nich śpb, respondenci z obydwu grup wskazywali m.in. na zmianę przepisów na bardziej przejrzyste i zrozumiałe, wypowiadając się np. takimi słowami:

- „przeanalizować, zmienić zasadność użycia środków”;
- „nikt nie używa środków przymusu bezpośredniego, żeby się wyżyć, a traktują nas jak zwyrodnialców. Przepisy prawne są zbyt

skomplikowane. Katalog się poszerza. Funkcjonariusze nie wiedzą, jakie środki przymusu bezpośredniego mogą w danej chwili wykorzystać”;

- „przepisy są bardzo zawile, przepisy nie są odzwierciedleniem rzeczywistości. Przepisy powinny być bardziej przejrzyste. Dobór środka do konkretnej sytuacji nie jest jasny. Stosujemy głównie trzy środki przymusu bezpośredniego: kajdanki, siła fizyczna, cela zabezpieczająca, bo mamy najmniej problemów. Nikt by się nie odważył użyć np. pocisków penetracyjnych wewnątrz jednostki”;
- „ułatwić stosowanie środków przymusu bezpośredniego, zmienić ich katalog, kiedy można, kiedy nie można, zawęzić rozbieżności”;
- „bez kategoryzowania, jakie można użyć w jakim momencie. Bez ciągłego analizowania kiedy, jakie, i w jakim momencie”;
- „zmienić przepisy, ułatwić ich stosowanie”;
- „dopracować zakres ich użycia”.

Znalazła się także wypowiedź mówiąca o sytuacji, gdy funkcjonariusz, który nie jest osobą decyzyjną, waha się, czy podejmować jakieś czynności w przypadku zagrożenia życia osadzonego, ponieważ boi się samodzielnie podjąć decyzję o użyciu śpb, gdyż inna osoba (np. przełożony) może stwierdzić, że życie osoby pozbawionej wolności wcale nie było zagrożone w danej sytuacji:

- „Funkcjonariusz, który nie jest osobą decyzyjną, w jego przypadku przepisy nie są dokładnie sprecyzowane, jak je interpretować. Można je interpretować dwojako, np. jest zagrożenie życia osadzonego, funkcjonariusz bardzo często waha się, czy ma podejmować jakieś czynności”.

Respondenci chcieliby mieć także większą swobodę wyboru śpb, potwierdza to m.in. poniższa wypowiedź:

- „funkcjonariusze biorący udział w interwencji powinni dobierać środki, jakie zastosują. Dyrektor powinien jedynie podjąć decyzję co do stosowania środków przymusu bezpośredniego, bez określenia jaki środek”.

Pojawiły się także opinie co do zmiany w przepisach prawa, np. gdy osadzony atakuje funkcjonariusza, a następnie przechodzi do tak zwanej postawy biernej i nie jest za to, co wcześniej zrobił, w żaden sposób ukarany:

- „skazani często atakują funkcjonariuszy, po czym przechodzą do biernej postawy, my jako służba mamy ‘związane ręce’. Skazany nie ma za to żadnej kary, a my nie możemy nic zrobić”;
- „zmienić to, że osadzony, gdy napadnie funkcjonariusza, a potem stanie przy ścianie, to funkcjonariusz nic nie może zrobić, tak jakby sytuacji nie było”.

Jeden z funkcjonariuszy wspomniał również, że osadzeni zmieniają swoje zachowanie, gdy mają być w stosunku do nich użyte śpb.

- „gdy osadzony zobaczy grupę interweniujących funkcjonariuszy oraz kamerę, próbuje lawirować, zmieniać swoje postępowanie, tak aby ustały przesłanki dotyczące samego użycia środków przymusu bezpośredniego. Powinny być większe konsekwencje dla osadzonych, którzy w ten sposób się zachowują”.

Ponadto niezwykle często w wypowiedziach respondentów pojawiła się propozycja dodatnia do katalogu śpb dostępnych dla funkcjonariuszy SW tzw. taserów, czyli przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej. Są one niewątpliwie skutecznymi środkami obezwładniania, lecz niebezpiecznymi, gdyż mogą spowodować trwałe uszczerbek na zdrowiu lub nawet doprowadzić do śmierci osób, wobec których zostałyby użyte. Ich wprowadzenie do katalogu śpb dostępnych dla funkcjonariuszy SW mogłoby prowadzić także do nadużyć. Pomimo wymienionych wad paralizatorów, funkcjonariusze SW udzielający wywiadów na potrzeby niniejszego artykułu, nie są jedynymi przedstawicielami polskich formacji mundurowych, którzy dobrze oceniają użyteczność paralizatorów. Z przeprowadzonych w 2018 r. badań wśród funkcjonariuszy Policji, gdzie pytano ich m.in. o ocenę użyteczności poszczególnych środków przymusu bezpośredniego, które policjant posiada przy sobie, realizując czynności służbowe, paralizator elektryczny – zdaniem funkcjonariuszy Policji – okazał się najbardziej użytecznym środkiem przymusu bezpośredniego¹⁸. Jako zalety w stosunku do innych środków przymusu bezpośredniego policjanci biorący udział we wspomnianym badaniu wskazali kolejno: „możliwość obezwładnienia napastnika z bezpiecznej odległości; możliwość redukcji konieczności stosowania bardziej dolegliwych środków przymusu bezpośredniego, np. użycie broni palnej; ograniczenie obrażeń odnoszonych przez

¹⁸ Zob. M. Nowak, *Bezpieczeństwo osobiste policjantów w czasie przeprowadzanych interwencji a posiadane środki przymusu bezpośredniego*, „Przegląd Policyjny” 2018, nr 4 (132), s. 214.

funkcjonariuszy podczas interwencji; obniżenie kosztów poniesionych wskutek oskarżeń o nadużycia”¹⁹. Należy pamiętać, że te dwie formacje mundurowe różnią się od siebie, tj. SW i Policja, i pomimo tego, że tzw. tasery sprawdzają się podczas interwencji policyjnych, niekoniecznie muszą sprawdzić się w SW.

Funkcjonariusze przedstawili wiele wypowiedzi i opinii, niektóre często się powtarzały, co może wskazywać, że zawarte w nich propozycje zmian są dla respondentów szczególnie ważne.

Wnioski i podsumowanie

1. Na podstawie dotychczas uzyskanych wyników badań stwierdzić można, że większość funkcjonariuszy SW nie ma poczucia ochrony prawnej w sytuacjach użycia przez nich śpb (73,1% respondentów z grupy badanych oraz 72,2% z grupy kontrolnej). Istnieje potrzeba dalszych badań, aby zebrać opinie od większej liczby funkcjonariuszy, na których podstawie zostaną sformułowane postulaty *de lege ferenda* mogące przyczynić się do poprawy poczucia ochrony prawnej osób pełniących służbę w formacji SW.
2. Większość respondentów z obydwu grup wysoko ocenia swoją znajomość przepisów prawa dotyczącą ich uprawnień w zakresie używania śpb, jednak po analizie wypowiedzi wnioskować można, że wprowadzenie dodatkowych szkoleń mogłoby przyczynić się do tego, że poczuliby się pewniej i byłoby lepiej przygotowani na sytuacje, w których zachodziłaby konieczność użycia tych środków. Dlatego temat szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy Służby Więziennej również wymaga dalszych badań, lecz z zastosowaniem innych procedur badawczych.
3. Ponad 70% respondentów z grupy badanych, jak i z grupy kontrolnej jest zdania, że obecny stan prawy nie chroni funkcjonariuszy, którzy użyli śpb wobec osadzonego/ej. Większość badanych dobrze wypowiedziała się o pomocy medycznej, jednak dużo negatywnych opinii pojawiło się na temat pomocy prawej i psychologicznej, co pokazuje, że w tych obszarach pomocy zmiany są konieczne w pierwszej kolejności, jeżeli te wyniki potwierdzą się na dalszym etapie badań w szerszej grupie respondentów.

¹⁹ Ibidem, s. 215.

4. Dla większości funkcjonariuszy ich uprawnienia w zakresie użycia śpb nie są wystarczające, respondenci chcieliby m.in. poszerzenia katalogu śpb o przedmiot do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej. Niewątpliwą zaletą paralizatora elektrycznego jest to, że funkcjonariusze mieliby możliwość obezwładniania osób pozbawionych wolności z bezpiecznej odległości, co uchroniłoby ich przed ewentualnymi obrażeniami, które mogliby odnieść w trakcie użycia śpb, stosując inny środek, np. siłę fizyczną. Jednakże tak samo ważne jest bezpieczeństwo osób, wobec których używane są tzw. taser-y, a w skrajnych przypadkach mogą one spowodować uszczerbek na zdrowiu lub nawet doprowadzić do zgonu.

Po analizie wypowiedzi respondentów już na tym etapie prac badawczych można stwierdzić, że do poprawy komfortu służby i poczucia ochrony prawnej personelu więziennego mogłyby przyczynić się m.in.:

- zmiany w szkoleniach i doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy SW, ponieważ jak pokazało badanie, nie wszyscy funkcjonariusze znają przepisy prawa dotyczące użycia śpb;
- zmiany w udzielaniu nocnej i świątecznej pomocy medycznej na poziomie jednostek podstawowych – zakładów karnych i aresztów śledczych, tj. zapewnienie całodobowej pomocy medycznej we wszystkich jednostkach, a nie tylko w tych, w których funkcjonują szpitale więzienne;
- uniemożliwienie więźniom pozyskiwania danych osób zatrudnionych w formacji SW (głównie ich adresu zamieszkania), tj. anonimizacja danych w dokumentach procesowych, doręczanie pozwu na adres ostatniej znanej osobie skarżącej jednostki penitencjarnej, w której pozwany funkcjonariusz SW pełnił służbę;
- nieodpłatna pomoc prawna w razie wszczęcia przeciwko funkcjonariuszowi postępowania karnego o czyn popełniony w związku z użyciem śpb;
- zapewnienie personelowi penitencjarnemu możliwości skorzystania z porady i wsparcia psychologa w podmiotach pozawięziennych na koszt pracodawcy;
- zmiany w przepisach, aby osadzeni, którzy prowokują/atakują funkcjonariuszy SW, a później przechodzą do tzw. postawy biernej, ponosili większe konsekwencje.

Wyniki przedstawione w niniejszym artykule staną się podstawą do dalszej bardziej wnikliwej i szczegółowej eksploracji badawczej w zakresie poczucia ochrony prawnej funkcjonariuszy SW w sytuacjach użycia

przez nich środków przymusu bezpośredniego. Przedstawione wnioski nie są jednoznaczne ze względu na liczebność respondentów, dlatego badania będą kontynuowane. Na dalszym etapie prac badawczych będą analizowane rozwiązania dotyczące ochrony prawnej oraz katalogi środków przymusu bezpośredniego, którymi mogą się posługiwać funkcjonariusze SW w innych krajach w czasie realizacji swoich zadań służbowych.

Bibliografia

- Baran B., *Postępowanie dyscyplinarne w sprawach funkcjonariuszy Służby Więziennej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Dawidziuk E., *Traktowanie osób pozbawionych wolności we współczesnej Polsce na tle standardów międzynarodowych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. IV, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Guzik-Makaruk E.M. (red.), *Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce: identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Jurgilewicz M., *Rola podmiotów uprawnionych do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w ochronie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Wydawnictwo UPH w Siedlcach, Warszawa 2017.
- Jurgilewicz M., *Środki przymusu bezpośredniego i broń palna. Użycie lub wykorzystanie w ochronie bezpieczeństwa wewnętrznego*, Editions Spotkania, Warszawa 2015.
- Kapusta P., *Gad. Spowiedź klawisza*, Wielka Litera, Warszawa 2019.
- Konarska-Wrzošek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Kręgulec R., Pajorski P., *Ustawa o ochronie osób i mienia. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Mazuryk M. (red.), Zoń M. (red.), *Służba Więzienna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Nowak M., *Bezpieczeństwo osobiste policjantów w czasie przeprowadzanych interwencji a posiadane środki przymusu bezpośredniego*, „Przegląd Policyjny” 2018, nr 4 (132), s. 205-217.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. IV, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Przesławski T., *Odpowiedzialność Skarbu Państwa związana z działalnością Służby Więziennej. Roszczenia osób pozbawionych wolności. Roszczenia funkcjonariuszy Służby Więziennej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016.
- Przesławski T., *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
- Siedlecka J., *Jubileuszowa konferencja na Śląsku*, „Forum Służby Więziennej” 2019, nr 10 (257), s. 4.

Akty normatywne:

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2019 r., poz. 1950 i 2128).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2019 r., poz. 676, 679, 1694 i 2070).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1427, 1608, 1635 i 2020).

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2018 r., poz. 1834; z 2019 r., poz. 15).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 czerwca 2018 r. w sprawie umundurowania i wyposażenia polowego funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. z 2018 r., poz. 1391).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie uzbrojenia Służby Więziennej oraz rodzajów broni i środków ochrony stosowanych przez jej funkcjonariuszy w czasie pełnienia obowiązków służbowych (Dz. U. z 2010 r. Nr 233, poz. 1532).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2018 r. w sprawie stanowisk służbowych oraz stopni funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. z 2018 r., poz. 2235).

Netografia:

b.a., *Minister zapowiada zmiany w uprawnieniach funkcjonariuszy SW pracujących na pierwszej linii*, <https://www.infosecurity24.pl/minister-zapowiada-zmiany-w-uprawnieniach-funkcjonariuszy-sw-pracujacych-na-pierwszej-linii>, 2019 (dostęp: listopad 2019).

Grześkowiak A. (red.), Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2019, <https://sip.legalis.pl/> (dostęp: listopad 2019).

Lachowski J. (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2018, <https://sip.legalis.pl/> (dostęp: listopad 2019).

Mikołajczyk D., *Bilans na minusie. Służba Więzienna na kadrowej karuzeli*, <https://www.infosecurity24.pl/bilans-na-minusie-sluzba-wiezienna-na-kadrowej-karuzeli>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

Mikołajczyk D., *Rosnie liczba ataków na funkcjonariuszy Służby Więziennej*, <https://www.infosecurity24.pl/rosnie-liczba-atakow-na-funkcjonariuszy-sluzby-wieziennej>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna za rok 2018*, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: listopad 2019).

Nowakowska K., *Służba Więzienna się buntuje. „Mamy trzy rodzaje środków przymusu bezpośredniego: prośbę, bardzo prośbę i błagam”*, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1360172,problemy-funkcjonariuszy-w-sluzbie-wieziennej.html>, 2018 (dostęp: listopad 2019).

pgo/ PAP, *Wójcik: zwiększenie uprawnień SW i budowa nowych pawilonów dla osadzonych*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-09-16/wojcik-zapowiada-obronene>

-sluzby-wiezionej-w-przypadku-nieuzasadnionych-atakow/, 2019 (dostęp: listopad 2019).

Sobczak K., *Służba więzienna dostanie nowe uprawnienia wobec osadzonych*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/uprawnienia-sluzby-wiezionej-ms-zapowia-da-rozszerzenie,473460.html>, 2019 (dostęp: listopad 2019).

Stefański R. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 24, Warszawa 2019, <https://sip.legalis.pl/> (dostęp: listopad 2019).